

Część I

WYBRANE ZAGADNIENIA KSZTAŁCENIA NAUCZYCIELI PRZEDSZKOLI I KLAS I—III

JANINA SZYMKAT

Koncepcje organizacyjno-programowe kształcenia nauczycieli klas początkowych a aktualne potrzeby szkolnictwa

Koncepcje kształcenia nauczycieli-specjalistów klas początkowych rozważane są w powiązaniu z rozwojem systemu kształcenia nauczycieli w Polsce, jak również w kontekście zadań nowego profilu nauczania początkowego wyznaczonych przez założenia i treści obowiązującego programu nauczania /1/. Uważne spojrzenie na historyczny rozwój systemu kształcenia nauczycieli w Polsce /2/, /3/, pozwala stwierdzić, że poziom kwalifikacji wymaganych od nauczycieli klas początkowych był dotychczas niższy niż w przypadku innych kategorii nauczycieli-specjalistów.

Ustawy powołanej w 1773 r. Komisji Edukacji Narodowej dały podstawę prawną organizowania seminariów nauczycielskich dla kształcenia nauczycieli szkół elementarnych /parafialnych/. Seminarium te odpowiadały szkołom średnim. Podobnie seminaria nauczycielskie, funkcjonujące w latach 1919 - 1932, przyjmowały młodzież po ukończeniu siedmiu klas; nauka w nich trwała 5 lat, a absolwenci nie posiadali uprawnień do podejmowania studiów wyższych. W ramach reformy jędrzejewiczowskiej z 1932 r. powołano trzyletnie licea pedagogiczne. Od kandydatów wymagano ukończenia siedmiu klas i posiadania tzw. małej matury. Ta forma kształcenia także sponkjonowała podział nauczycieli na dwie kategorie, tj. na-

uczycieli nauczania początkowego i nauczycieli klas wyższych. Pierwsi, legitymując się jedynie małą maturą, nie mieli wstępu do szkół wyższych. Kształcenie drugich obejmowało tzw. dużą maturę i mogło być kontynuowane na poziomie uniwersyteckim. Niskie przygotowanie zawodowe nauczycieli klas początkowych wynikało z niekorzystnej pozycji społecznej ówczesnej szkoły powszechnej. Nie była to szkoła jednokłowa dla wszystkich dzieci pod względem możliwości kontynuacji nauki. Podobnie też nauczyciele szkół powszechnych I stopnia nie mieli jednakowego dostępu do wyższego wykształcenia w porównaniu z pozostałymi.

W Polsce Ludowej, w okresie 40-lecia jej istnienia, następowała ewolucja systemu kształcenia nauczycieli /4/, w tym także nauczycieli klas początkowych. W syntetycznym ujęciu zróżnicowanych form kształcenia nauczycieli pierwszego szczebla jednolitej szkoły podstawowej można wyróżnić cztery etapy:

Na pierwszym etapie /1945-1949/, obejmującym okres bezpośrednio po wojnie, występowały formy przyspieszonego kształcenia nauczycieli. Były to krótkoterminowe kursy, kursy przygotowawcze, komisje rejonowe, a także trzyletnie licea pedagogiczne.

Drugi etap /1949-1963/ charakteryzowało kształcenie nauczycieli klas początkowych na kilku poziomach. Podstawowe formy stanowiły licea pedagogiczne i klasy pedagogiczne i licea ogólnokształcących. Licea pedagogiczne stały się od 1954 r. szkołami czteroletnimi, a od 1957 r. - pięcioletnimi i sprofilowanymi; przygotowywały one głównie nauczycieli do pracy w klasach I-IV.

W trzecim etapie /1963-1980/ stopniowo przechodzono do kształcenia nauczycieli klas młodszych na poziomie wyższym. Postępowa polska myśl pedagogiczna opowiadająca się od czasu słynnego sejmu nauczycielskiego w 1919 r. za kształceniem wszystkich nauczycieli na poziomie wyższym, dopiero w tym okresie znajduje urzeczywistnienie. Od 1954 r. obok uni-

wersytetów i wyższych szkół pedagogicznych, działających od pierwszych lat Polski Ludowej, kształceniem nauczycieli szkół podstawowych zajmują się studia nauczycielskie-przedmiotowe. Dopiero w 1963 r. powołane zostają studia nauczycielskie o kierunku: nauczanie początkowe. Pięć lat później, w 1968 r., zostają powołane wyższe szkoły nauczycielskie, w których kształcono nauczycieli o dwu, a niekiedy nawet trzech specjalnościach. Nauczanie początkowe występowało w połączeniu z różnymi przedmiotami.

Warto zwrócić uwagę, że w planach nauczania bądź programach przedmiotów pedagogicznych LP, SN, WSN czy WSP na wszystkich kierunkach występowała metodyka nauczania początkowego. Było to słuszne, gdyż aby skutecznie prowadzić proces dydaktyczno-wychowawczy na II i III szczeblu szkolnym, nauczyciel powinien posiadać przygotowanie w zakresie podstaw pedagogiki wczesnoszkolnej. Także i dziś byłoby to pożyteczne i zapewne przyczyniłoby się do zmniejszenia trudności uczniów przy pokonywaniu drugiego progu szkolnego, urealniałyby się przy tym integracja oddziaływań wychowawczych pomiędzy nauczaniem początkowym i nauczaniem w klasach starszych. Istotne znaczenie ma tu również fakt, że coraz więcej nauczycieli-specjalistów przedmiotowych podejmuje pracę w klasach młodszych. W 1972 r. wstrzymano rekrutację na WSN na kierunek nauczania początkowego bez podania oficjalnego uzasadnienia, choć wiadomo, że kierowano się przede wszystkim faktem, że absolwenci dwukierunkowego kształcenia w WSN czuli się specjalistami przedmiotów pobocznych, a nie nauczania początkowego, najczęściej podejmowali też pracę jako nauczyciele klas starszych. Stwierdzono wówczas, że w związku z przewidywanym w najbliższych latach niższym demograficznym nie będzie występował wzrost zapotrzebowania na nauczycieli klas początkowych. Stało się jednak inaczej.

Od 1973 r., zgodnie z wymogami pragmatyki nauczycielskiej /5/, stanowiącej, że wszyscy nauczyciele mają posiadać wykształcenie wyższe, przystąpiono do kształcenia nauczycie-

li klas młodszych na uczelniach wyższych. Po raz pierwszy w historii uruchomiono studia czteroletnie, następnie pięcioletnie, dzienne i zaoczne dla kierunku: nauczanie początkowe. Wprowadzone w uniwersytetach i WSP studia w zakresie nauczania początkowego nie były w stanie zaspokoić zapotrzebowania szkół na nauczycieli tej specjalności. W ciągu krótkiego czasu, niespełna dziesięciu lat, zarysowała się negatywna społeczna tendencja powiększającego się braku odpowiednio kwalifikowanych nauczycieli klas młodszych.

Obiektywne potrzeby wymusiły zmiany, charakteryzujące kolejny, czwarty etap /1981 - planowany do 1990/ w kształceniu nauczycieli klas I - III. Etap ten można określić jako etap przejściowy, na którym zdobywanie wyższego wykształcenia przez nauczycieli klas młodszych jest zróżnicowane. Obok jednolitych studiów magisterskich, funkcjonują studia dwu - i trzyletnie, w ramach których kandydaci mogą zdobyć pełne wykształcenia akademickie. Granice czasowe czwartego etapu wyznaczają lata od 1981 do co najmniej 1990, a być może do końca bieżącego stulecia.

Omówienie nowych form kształcenia nauczycieli klas I - III wymaga odwołania się do niektórych danych dotyczących stanu zatrudnienia i zapotrzebowania na nauczycieli tej specjalności w szkolnictwie. Działający od 1973 r. nowy system kształcenia przyczynił się do istotnego podniesienia poziomu wykształcenia ogółu nauczycieli /6, s. 136-157/. Ujmując globalnie, z początkiem roku 1981/82 we wszystkich szkołach i placówkach oświatowych w Polsce pracowało blisko 416 tys. nauczycieli, spośród których 55,3% legitymowało się wykształceniem wyższym, zaś w odniesieniu do nauczycieli nauczania początkowego odpowiedni wskaźnik wyniósł 41,1%, przy czym na wsi tylko 34,9%, a więc znacznie mniej niż w przypadku nauczycieli-specjalistów przedmiotowych. W roku szkolnym 1981/82 zatrudniono blisko 20 tys. nauczycieli z wykształceniem średnim, bez kwalifikacji pedagogicznych; stanowi to 4,7% ogółu, odpowiedni wskaźnik dla wsi wyniósł 10,2%. Podana liczba

obejmuje głównie nauczycieli szczebla początkowego, pracujących w szkołach filialnych i niepełnych. Dwa lata później, w roku 1983/84, liczba zatrudnionych nauczycieli z wykształceniem średnim i niekwalifikowanych wzrosła do 38 tys., przy równoczesnym deficycie w zatrudnieniu wynoszącym 65 tys. nauczycieli. Deficyt ten dotyczy zwłaszcza nauczycieli klas młodszych, w których proces nauczania nie może być oparty na samodzielnym uczeniu się z podręcznika czy innych źródeł, a jego rezultaty zależą głównie od jakości pracy nauczyciela. Według danych EWIKAN-u, liczba wolnych miejsc pracy dla nauczycieli klas początkowych w latach 1981 - 1990 wyniesie ogółem 54 830. Rozkład tego zapotrzebowania na poszczególne lata przedstawiono w Tabeli 1.

Tabela 1

Dane szacunkowe o zapotrzebowaniu na nauczycieli specjalności nauczania początkowego w latach 1981-1990 /wg /6//

	Rok										Razem
	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990	
liczba nowych miejsc pracy	8200	22630	4460	2130	1870	2070	4270	3680	3050	2470	54830

Wykształcenie wyższe w zakresie nauczania początkowego we wszystkich formach kształcenia w latach 1981-1990 będzie zdobywać w kraju ok. 3000 osób rocznie. Jak widać z porównania z danymi tabeli 1, wielkości takie nie zapewnią nawet prostej reprodukcji, tym bardziej że według informacji resortu z roku bieżącego, liczba absolwentów jest w rzeczywistości mniejsza od planowanej, a ponadto część absolwentów nie podejmuje pracy w szkolnictwie. Mając na uwadze przyto-

czony wyżej dane o stanie zatrudnienia i zapotrzebowaniu na nauczycieli klas I - III, Ministerstwo Nauki Szkolnictwa Wyższego i Techniki powołało w roku akademickim 1981/82 w sześciu uczelniach trzyletnie studia zawodowe o kierunku nauczania początkowego, na które rekrutację prowadzono w dwu kolejnych latach. Koncepcja tej formy kształcenia opierała się na formule połączenia trzyletnich studiów stacjonarnych z dwuletnimi, zaocznymi studiami magisterskimi, które absolwenci studiów zawodowych będą mogli podejmować po co najmniej rocznej pracy zgodnej z kierunkiem kształcenia. Ta forma nie zapobiegła jednak pogłębianiu się deficytu kadrowego nauczycieli-specjalistów nauczania początkowego. W tej sytuacji rozpoczęto poszukiwanie innych, skróconych dróg nabywania kwalifikacji dla tej grupy nauczycieli.

Nowe rozwiązanie polega na kształceniu na dwuletnich studiach nauczycielskich o kierunku nauczania początkowego, których absolwenci staną się kwalifikowanymi nauczycielami klas początkowych, i zapewnieniu im po co najmniej rocznej pracy w zawodzie możliwości kontynuowania kształcenia w formie trzyletnich, zaocznich studiów magisterskich. W roku 1982/83 powołano kilkadziesiąt dwuletnich SN tego kierunku, a w 1983/84 i 1984/85 - liczba studiów i oddziałów została powiększona do 91. Wprowadzanie od roku 1981 form kształcenia tych nauczycieli odmiennych od form kształcenia pozostałych kategorii zatrudnionych w oświacie i szkolnictwie nie oznacza odchodzenia od uznawanej nadal zasady kształcenia wszystkich nauczycieli w Polsce na poziomie wyższym. Warto podkreślić, że decyzje modyfikujące system kształcenia nauczycieli klas I - III zostały poprzedzone licznymi dyskusjami, które są nadal prowadzone. Jedni krytycznie oceniali dokonywane zmiany, broniąc wcześniej osiągniętego poziomu kształcenia, inni wyrażali opinię, że do nauczania w klasach I - III wystarczy dwu- lub trzyletnie studium policealne /7/. Poglądy tego rodzaju bywają też wypowiedane w środowisku nauczycieli akademickich. U ich podstaw tkwi nie-

dostrzeganie znaczącej roli nauczyciela klas początkowych w kształceniu ogólnym jednostki, bądź niedocenianie odrębności i naukowego charakteru pedagogiki wczesnoklasowej.

Stanowisko obu resortów Ministerstwa Oświaty i Wychowania oraz Ministerstwa Szkolnictwa Wyższego i Techniki jest w tym względzie jednoznaczne /8/. Kształcenie nauczycieli klas początkowych ma nadal być prowadzone na poziomie wyższym, dokonywane zmiany jego form mają charakter przejściowy, są wymuszane przez potrzeby oświatowe, a przyjęte rozwiązania zapewniają w pełni drożny system zdobywania kwalifikacji. Przygotowanie zawodowe nauczycieli klas I - III musi odpowiadać wymogom planu nauczania pierwszego szczebla organizacyjnego szkoły. Ma ono wyposażyć przyszłego nauczyciela w umiejętność skutecznego organizowania i prowadzenia pełnowartościowego i wielokierunkowego procesu dydaktyczno-wychowawczego w klasach młodszych, w toku którego uczeń - poprzez opanowanie podstawowych umiejętności - zostanie dobrze przygotowany do uczenia się w klasach starszych. Nauczyciel klas młodszych powinien też umieć dostrzegać i zaspokajać różnorodne potrzeby swoich uczniów, powodując ich wszechstronny rozwój.

To, czy i w jakim stopniu wymienione, podstawowe zadania kształcenia nauczycieli klas młodszych mogą być realizowane w ramach nowych rozwiązań organizacyjnych, zależy w znacznej mierze od przyjętych planów studiów. Wśród samych nauczycieli klas młodszych, a także w całym społeczeństwie, nowe koncepcje kształcenia specjalistów nauczania początkowego są mało spopularyzowane. Sytuacja ta wynika z braku dostępnej dla zainteresowanych rzetelnej informacji oraz niewystarczającego omówienia w czasopiśmie pedagogicznych wprowadzanych obecnie zasad organizacyjno-programowych. Z tego względu słuszne wydaje się przedstawienie zatwierdzonego przez resort, obowiązującego planu **trzyetapowych studiów** omawianego kierunku oraz porównanie go z planem jednolitych, pięcioletnich studiów magisterskich kierunku: nauczanie początkowe.

Zespół Rzeczoznawców Nauczania Początkowego i Wychowania Przedszkolnego Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki opracował w 1981 r. plan studiów trzyetapowych, w których etap I stanowią trzyletnie studia stacjonarne, etap II - roczna praca na stanowisku nauczyciela klas początkowych, a etap III - dwuletnie, zaoczne studia magisterskie.

Przedstawione w tabelach 2 i 3 plany tych studiów są w pełni ekwiwalentne do planu jednolitych pięcioletnich studiów magisterskich zarówno w zakresie liczby i rodzaju przewidzianych przedmiotów, jak i ich układu i proporcji w planie oraz liczby wykładów, ćwiczeń, konwersatoriów czy seminariów. Dotyczy to również wymogów egzaminacyjnych. Ponadto omawiane plany wyróżniają się pozytywnie w stosunku do planu studiów jednolitych pod względem zakresu kształcenia praktycznego. Absolwent I etapu studiów podejmuje pracę zawodową jako kwalifikowany nauczyciel na okres co najmniej roku, przy czym okres ten ze względu na możliwości szkół wyższych może się znacznie wydłużyć. W tym czasie jako pełnowartościowy nauczyciel włącza się w realizację zadań szkoły, sprawdza swoje umiejętności pedagogiczne. Równocześnie pozostaje w kontakcie ze szkołą wyższą, odbywa okresowe konsultacje związane z pracą szkoły, problematyką wychowawczą czy wątpliwościami metodycznymi, korzysta z pomocy przy gromadzeniu materiałów do pracy magisterskiej. Absolwent I etapu studiów orientuje się gdzie, kiedy i według jakiego programu będzie uzupełniał własną edukację, bowiem przejście na etap III nie wiąże się z kolejnym egzaminem wstępnym. Zachowanie ciągłości w procesie kształcenia, w którym studia zaoczne /etap III/ przeznaczone są głównie na wzbogacenie wiedzy teoretycznej z przedmiotów pedagogicznych, nauk społecznych, metodologii oraz pogłębianie wiedzy specjalistycznej poprzez wykład monograficzny i przygotowanie pracy magisterskiej stwarza korzystne warunki zdobycia przez absolwenta pełnych kwalifikacji do pracy dydaktyczno-wychowawczej na szczeblu początkowym szkoły podstawowej.

Plan studiów dziennych, trzyletnich, kierunku: nauczanie początkowe w uniwersytetach 1 WSP

Lp.	Nazwa przedmiotu	Egz. w semestrze	Godziny zajęć						Rozkład godzin											
			w tym						I rok		II rok				III rok					
			Razem	Wykłady	Ćwiczenia	Konwersatoria	Lab. ćw. teren. zajęcia w szk.	Seminarium	1 sem.		2 sem.		3 sem.		4 sem.		5 sem.		6 sem.	
									15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.	15 tyg.				
						w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw	w	ćw			
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
1.	Biomedyczne podstawy rozwoju w wychowaniu	2	75	30		45			2	2	1									
2.	Psychologia ogólna		60	30	30				1	1	1	1								
3.	Psychologia rozwojowa, wychowawcza i społeczna	4	120	45	45		30						2	2	1	3				
4.	Psychologia kliniczna		45	30		15											2	1		
5.	Techniczne środki nauczania		30			30														2
6.	Pedagogika ogólna	1	45	30	15				2	1										
7.	Teoria nauczania	3	90	30		30	30				2	2	2							
8.	Teoria wychowania	3	90	30		30	30				2	2	2							
9.	Podstawy nauczania początkowego języka polskiego	2	75	30		30	15		2	2	1									
10.	Literatura dla dzieci		45	15		30													1	2
11.	Kultura żywego słowa		30			30												2		
12.	Podstawy nauczania początkowego z matematyki	2	75	30		45			2	2	1									
13.	Podstawy wiedzy o środowisku społeczno-przyrodniczym	5	60	30		30											2	2		
14.	Zajęcia umuzykalniające 1/		180				180		2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
15.	Metodyka muzyki		45	15		15	15										1	2		
16.	Plastyka z metodyką		90	15		45	30		2	2	1	1								
17.	Praca-technika z metodyką		90	15		45	30				2	2	1	1						
18.	Kultura fizyczna z metodyką		90	15		45	30		2	2	1	1								
19.	Metodyka wychowania przedszk.		60	15		15	30								1	3				
20.	Metodyka nauczania począt.	6	240	75		75	90						2	2	2	4	1	2		3
21.	Praktyka éródrczna		120				120				2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
22.	Zajęcia reedukacyjne-wyrówn.		30				30													2
23.	Proseminarium pedagogiczne 2/		45					45											1	2
24.	Zajęcia fakultatywne 3/		120			120							2	2	2	2	2	2	2	2
	Ogółem	11	1950	480	90	675	660	45	9	14	5	18	6	18	5	17	6	16	1	15
									23	23	24	22	22	22	16					

1/ W ramach przedmiotu: zajęcia umuzykalniające przewidziana jest nauka gry na instrumencie.

2/ "Proseminarium" powinno stanowić podstawę wyboru seminarium mgr, które rozpoczyna się w II etapie studiów /zaocznych/. W ramach proseminarium student obowiązany jest opracować pracę proseminaryjną.

3/ W ramach zajęć fakultatywnych student poznaje dokładniej jedną z dziedzin pracy z dziećmi. Mogą to być zajęcia: muzyczne, plastyczne, techniczne, teatru dziecięcego itp. w zależności od możliwości Uczelni i zainteresowań studentów.

Studentów obowiązują ponadto następujące PRAKTYKI PEDAGOGICZNE CIĄGŁE:

1/ Wakacyjne praktyki wychowawcza na koloniach letnich - jeden turnus po 2 semestrze.

2/ Czterotygodniowa praktyka ciągła w klasie pierwszej szkoły podstawowej i w kl. sześciolatków - we wrześniu po 4 semestrze.

3/ Sześciotygodniowa praktyka ciągła w klasach początkowych szkoły podstawowej - w 6 semestrze.

Plan studiów zaocznych, dwuletnich, kierunku: nauczanie początkowe w uniwersytetach i WSP

Lp.	Nazwa przedmiotu	Liczba obow. w to- ku całych stud.	Liczba obow. w da- nym roku stud.	Godziny zajęć					Rozkład godz.				Liczba obow. prac kontrol- nych na poszczę- lonych latach stud.		
				Razem	W tym				Seminar- ia	I rok		II rok		I	II
					Wykłady	Ćwicze- nia	Konwer- satoria	Lab. cw. terenowe		Sem. 1, 2		Sem. 3, 4			
										w	Ćw	w	Ćw		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
1.	Historia wychowania		I	45	15		30			15	30				
2.	Pedagogika społeczna		II	45	15		30					15	30		
3.	Pedagogika specjalna			45	15		30			15	30			1	
4.	Pedagogika porównawcza		II	45	15	30						15	30		
5.	Logopedia			30				30					30		
6.	Metodologia pedagogi- ki i met. badań pedag.			30	10		20			10	20				
7.	Statystyka pedagog.			30			30				30			1	
8.	Seminarium mgr			105				105			70		35		
9.	Wykład monograficzny			15	15					5		10			
			3	390	85	30	140	30	105	45	180	40	125		
										225		165			

1. W okresie studiów student obowiązany jest przygotować pracę magisterską.

Niestety, ze względu na szybko rosnące potrzeby kadrowe i niewystarczającą liczbę absolwentów kształconych na studiach pięcioletnich i trzyletnich zaniechano kontynuacji tej formy studiów etapowych. Od roku akademickiego 1982/83 podjęte kształcenie nauczycieli klas młodszych według zasadniczo zmienionej koncepcji studiów drożnych, opartych także na trzyetapowej strukturze, obejmującej etap I - studium nauczycielskie /2 lata/, etap II - pracę zawodową /co najmniej rok/ i etap III - studia zaoczne, magisterskie /3 lata/. Plany tych studiów przedstawiono w tabelach 4 i 5.

Po raz pierwszy w historii kształcenia nauczycieli mamy tu w pełni drożną koncepcję programową, realizowaną przez dwa resorty, w której studia stacjonarne /dwuletnie/ znajdują się w gestii Ministerstwa Oświaty i Wychowania, zaś studia zaoczne /trzyletnie/ realizowane są w uniwersytetach i wyższych szkołach pedagogicznych podległych Ministerstwu Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Wprowadzenie takiej koncepcji wymagało opracowania nowych planów dla SNP oraz uzgodnienia, jakie treści programowe będą realizowane na poszczególnych etapach. Zadanie to wykonały międzyresortowe zespoły specjalistów, które przygotowały również odpowiednie ramowe programy przedmiotów.

Przy konstrukcji planów studiów etapowych zespoły międzyresortowe kierowały się głównie dwoma kryteriami doboru przedmiotów kształcenia. Pierwsze kryterium - aby I etap zapewniał niezbędne przygotowanie do pracy zawodowej w klasach młodszych; drugie - aby studium otrzymywał wystarczające przygotowanie do studiów zaocznych w szkole wyższej. Stąd też w obu planach /I i III etapu/ przedmioty studiów są odpowiednio zróżnicowane. Można je podzielić na trzy grupy: realizowane tylko w SNP, realizowane w SNP i w szkole wyższej oraz realizowane tylko w szkole wyższej. W planie nauczania studium nauczycielskiego występują głównie podstawowe przedmioty ogólne, pedagogiczne i psychologiczne /poz. 2,3,4,5/, przedmioty pogłębiające wiedzę z zakresu

treści realizowanych w klasach I - III /poz. 9,12,13/, przedmioty profesjonalne specjalizacji kierunkowej /poz. 7,8,14, 15,16,17/, a także inne przedmioty, których studiowanie poszerza ogólne i zawodowe wykształcenie studiujących. Wydaje się, że taki plan nauczania - w porównaniu z realizowanym na studiach nauczycielskich w latach 1963-1968 - zapewnia studiującym lepsze poznanie i zrozumienie złożoności zjawisk i procesów pedagogicznych, stwarza dobre warunki dla przygotowania studentów do projektowania i prowadzenia pracy z dziećmi. Nakierowanie większości przedmiotów na bezpośrednie kształcenie umiejętności instrumentalnych nauczyciela sprzyjać powinno budzeniu właściwej motywacji do pracy pedagogicznej. Perspektywa konieczności kontynuowania studiów w szkole wyższej wyzwoli zapewne u wielu absolwentów SNP refleksyjny stosunek do własnej działalności nauczycielskiej i jej skuteczności.

Trzyletnie studia magisterskie dla absolwentów SNP mają na celu pogłębienie ich wiedzy z nauk społeczno-politycznych i pedagogiczno-psychologicznych, zaznajomienie z metodologią studiowanej dyscypliny oraz doskonalenie umiejętności zawodowych. Plan trzyletnich studiów zaocznych /por. Tabela 5/ podporządkowany został tym właśnie celom. Ma on charakter ramowy, podane są przedmioty, liczba godzin wykładów i zajęć aktywizujących studenta, egzaminów i prac kontrolnych. Takie ujęcie ma zapewnić niezbędną jednolitość kształcenia we wszystkich uczelniach w kraju, a równocześnie tworzyć możliwości elastycznej jego realizacji. Uczelnie mogą stosownie do posiadanych warunków kadrowych dokonywać uzasadnionych modyfikacji. Rozwiązanie takie jest słuszne także i z innych względów, między innymi dlatego, że zapewne pojawią się różnice w przygotowaniu kandydatów do studiów zaocznych, którzy ukończyli różne SNP. W planie studiów zaocznych przyjęto korzystne, jak się wydaje, rozwiązania kilku zagadnień. Po pierwsze - zachowano ciągłość w studiowaniu głównego przedmiotu specjalizacji, tj. teorii i praktyki nauczania

Tabela 4

Plan nauczania studium nauczycielskiego
Kierunek: nauczanie początkowe - wydział dzienny

Lp.	Przedmioty	Liczba godzin zajęć w tygodniu				Liczba godzin zajęć w ciągu studiów			Egzamin w semestrze
		rok I		rok II		rok I	rok II	razem	
		sem. I 20 tyg.	sem. II 17 tyg.	sem. III 18 tyg.	sem. IV 10 tyg.				
1	wybrane zagadnienia z filozofii i socjologii	2	2	-	-	74	-	74	II
2	Pedagogika	2	3	-	-	91	-	91	II
3	Psychologia ogólna	2	1	-	-	57	-	57	II
4	Psychologia rozwojowa wychowawcza	-	-	3	2	-	74	74	IV
5	Biomedyczne podstawy rozwoju i wychowania	2	2	-	-	74	-	74	II
6	Techniczne środki nauczania	-	-	2	1	36	10	46	-
7	Metodyka wychowania przedszkolnego z praktyką	-	2	2	2	34	56	90	-
8	Metodyka nauczania początkowego i pracy wychowawczej z praktyką	4	4	4	5	148	122	270	II, IV
9	Podstawy nauki o języku polskim	3	2	2	1	94	46	140	III
10	Literatura dla dzieci z kulturą żywego słowa	-	-	2	2	-	56	56	IV
11	Logopedia	-	-	-	2	-	20	20	-
12	Podstawy nauczania początkowego matematyki	2	2	2	1	74	46	120	III
13	Podstawy nauki o środowisku społeczno-przyrod.	1	1	2	2	37	56	93	IV
14	Muzyka z metodyką	2	2	2	2	74	56	130	-
15	Plastyka z metodyką	2	2	2	2	74	56	130	-
16	Wychowanie fizyczne z metodyką	1	2	2	2	54	56	110	-
17	Pracę-technika z metodyką	2	1	2	3	57	66	123	-
18	Gra na instrumentach	2	2	2	2	74	56	130	-
19	Przysposobienie obronne	2	1	-	-	57	-	57	-
20	Lektorat języka obcego	2	2	2	2	74	56	130	-
	Razem	31	31	31	31	1147	830	1977	11
1	Zajęcia nadobowiązkowe Przysposobienie sportowe	2	2	2	2	74	56	130	-
2	Warsztaty twórcze	-	-	-	2	-	20	20	-
3	Chór szkolny	2	2	2	2	74	56	130	-
4	Metodyka wychowania w ZHP	-	2	-	-	34	-	34	-
5	Lektorat drugiego języka obcego	2	2	2	2	74	56	130	-

Ponadto:

1. Seminarium dyplomowe w grupach 10-12 osobowych - 30 godzin.
2. Praktyka pedagogiczna ciągła w przedszkolu i szkole: 2 tygodnie w III semestrze, 4 tygodnie w IV semestrze.
3. Praktyka wakacyjna po I roku studiów.

Tabela 5

Plan studiów zaocznych. Kierunek - nauczanie początkowe,
czas trwania: sześć semestrów

Lp.	Nazwa przedmiotu	Egzaminy	Godziny zajęć			Prace kontrolne
			razem	w tym		
				wykłady	zajęcia aktywizujące	
1	Historia filozofii	1	40	20	20	
2	Podstawy nauk politycznych z elementami ekon. polit.	1	20	10	10	
3	Logika	1	20	10	10	
4	Język obcy ^{x/}	1				
5	Psychologia: osobow., klin., społ., -wych.	2	90	20	70	x
6	Pedagogika: historia wych., dydaktyka, teor. wych., pedagog. społ., spec.	3	160	70	90	x
7	Teoria i praktyka nauczania początkowego	1	60	20	40	x
8	System oświaty na tle porównawczym		15	5	10	
9	Zarz. Ośw. z elem. prawa szko. nego		15	5	10	
10	Metody badań pedagogicznych z elem. statystyki		40	10	30	x
11	Logopedia		20		20	
12	Reedukacja		20		20	
13	Zajęcia fakultatywne ^{xx/}		80		80	x
14	Praktyki pedagogiczne ^{xxx/}		5		5	
15	Wykład monograficzny		20	20		
16	Seminarium magisterskie	1	100		100	
	Razem	11	705	190	515	

Uwaga: W okresie studiów student obowiązany jest przygotować pracę magisterską.

^{x/} Język obcy jest nieobowiązkowy. Może być realizowany w przypadku zgłoszenia się chętnych do uczęszczania na zajęcia na I i II rok studiów w łącznym wymiarze 40 godzin konwersatoryjnych.

^{xx/} W ramach zajęć fakultatywnych student obowiązany jest do zaliczenia do jednego przedmiocie z dwu bloków podanych przez szkołę wyższą do wyboru. Mogą to być m. in.: blok przedmiotowy artystyczno-techniczny /plastyka, muzyka, teatr dziecięcy, taniec, zajęcia techniczne itp./, blok przedmiotowy kultury fizycznej /turystyka i krajoznawstwo, gimnastyka korekcyjna, gry i zabawy itp./ blok przedmiotowy metodyki pracy pozalekcyjnej i pozaszkolnej/ praca kół zainteresowań, praca świetlicy i półinternatu, praca organizacji młodzieżowych itp./.

^{xxx/} Każdy student obowiązany jest w czasie trwania studiów, w ramach praktyk pedagogicznych przeprowadzić 3 lekcji w klasach I-III pod kierunkiem nauczyciela akademickiego.

początkowego, oraz powiązano go z tematyką wykładu monograficznego i problematyką pracy magisterskiej. Po drugie - przeznaczono dużą liczbę godzin na zajęcia fakultatywne, które pozwolą studentom rozwijać własne zainteresowania oraz równocześnie pogłębiać przygotowanie zawodowe. Po trzecie poprzez wprowadzenie praktyki pedagogicznej, w formie 5 lekcji przeprowadzanych przez studenta pod kierunkiem nauczyciela akademickiego, umożliwiono integrację wiedzy i umiejętności pedagogicznych. Wreszcie po czwarte, oparcie rekrutacji na studia zaoczne na egzaminie wstępnym, pisemnym i ustnym, z pedagogiki wczesnoszkolnej oddziałuje mobilizująco na pracę samokształceniową w toku pracy zawodowej.

Uformowana od 1980 roku koncepcja kształcenia nauczycieli klas początkowych, realizowana obecnie w szerokim zakresie, jest racjonalnym rozwiązaniem. Dzięki niej w ciągu najbliższych lat w zupełności zostanie zaspokojone zapotrzebowanie szkolnictwa na tę grupę nauczycieli. Jakościowa ocena rezultatów będzie możliwa dopiero po wdrożeniu pełnego cyklu kształcenia. Na pytanie - jaki poziom prezentować będą absolwenci i jaka będzie ich przydatność zawodowa odpowiedzi dostarczyć mogą tylko rzetelne badania nad funkcjonowaniem zawodowym nauczycieli kształconych przez dwa resorty na studiach etapowych. Zapewne pierwsze doświadczenia w kształceniu nauczycieli specjalistów nauczania początkowego spowodują niejedną korektę planów i programów studiów etapowych.

Warto zwrócić uwagę na pojawiające się tendencje zmierzające do ograniczania jednolitych studiów na kierunku: nauczanie początkowe, w uczelniach wyższych. Próby odchodzenia od kształcenia w systemie studiów stacjonarnych, organizowanych analogicznie jak w przypadku innych specjalności przedmiotowych, są z wielu względów niepożądane. Absolwenci studiów jednolitych powinni stanowić grupę, która nie tylko zwiększy liczbę w pełni kwalifikowanych nauczycieli klas po-

czątkowych, ale z której rekrutować się będą również nauczyciele pedagogiki wczesnoszkolnej w SNP, nauczyciele-metodycy, pracownicy nadzoru szkolnego dla szczebla początkowego, a także nauczyciele akademicy pedagogiki wczesnoszkolnej.

W toczącej się długiej dyskusji nad modelem kształcenia nauczycieli klas I - III nie dość mocno podkreślano ich rolę we wszechstronnym rozwoju jednostki. Od pierwszego nauczyciela szkolnego zależą przecież nie tylko podstawowe umiejętności, przygotowanie do nauki w klasach starszych, rozwój uzdolnień i zainteresowań, ale przede wszystkim motywacja do nauki, stosunek do obowiązków, ambicje i potrzeby ucznia wobec własnej przyszłości. Dlatego wykształcenie tej grupy nauczycieli nie może odbiegać poziomem od przygotowania ogółu kadry oświatowej.

BIBLIOGRAFIA

1. Program nauczania początkowego - klasy I - III. WSiP, Warszawa 1983.
2. W. Wojtyński: O kształceniu nauczyciela szkoły podstawowej w Polsce i świecie, PZWS, Warszawa 1971; J. Kulpa: Kształcenie nauczycieli szkół powszechnych w Polsce w latach 1918 - 1939, Ossolineum, Wrocław 1963.
3. Kształcenie nauczycieli w Polsce Ludowej /1945-1975/ pod redakcją Jerzego Jarowieckiego, Bogdana Noweckiego, Zygmunta Ruty, Wydawnictwo Naukowe WSP, Kraków 1983.
4. Ustawa z 27 kwietnia 1972 - Karta praw i obowiązków nauczyciela. Dz.U 1972 nr 16 poz. 114.
5. D. Cichy: Wykształcenie nauczycieli pracujących i zapotrzebowanie na nowe kadry. Ruch Pedagogiczny 1982, nr 2-3, s. 136-157.
6. Z. Marski: Stan i potrzeby kadry nauczycielskiej w woj. miejskim krakowskim. Nowa Szkoła 1982, nr 10.
8. Materiały z posiedzeń Komisji Sejmowych Oświaty i Wychowania oraz Nauki i Postępu Technicznego, Rzeczpospolita, 1983, nr 264 1984, nr 306.